

Faksimil, utdrag, enbart t.o.m. p. 14

August Strindberg, *Svarta Fanor. Sedeskildringar från sekelskiftet*
Texten redigerad och kommenterad av Rune Helleday
Samlade Verk 57. Norstedts, Stockholm 1995, 428 p.

Denna volym (liksom volymen *Dikter på vers och prosa*, August Strindbergs Samlade Verk 15) är inkluderad i det fysiska arkivet eftersom den tekniska produktionen från råtext till tryckfärdigt original i LaTeX-format ombesörjdes med SGML-baserade metoder inom programmet Digital litteratur vid KTH under ledning av Donald Broady.

På tryckortsidan finns texten: ”Denna nationalupplaga av August Strindbergs Samlade Verk utges av Stockholms universitet genom dess litteraturvetenskapliga institution med stöd av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och Statens kulturråd. [---] Institutionen för numerisk analys och datalogi vid Kungl. Tekniska Högskolan i Stockholm har framställt tryckfärdigt original till vol. 57 med hjälp av kodning enligt den internationella standarden SGML. Materialet är tillgängligt i digital form för forskningsändamål.”

AUGUST
STRINDBERG

SVARTA FANOR

NORSTEDTS

NATIONALUPPLAGAN

AV

AUGUST STRINDBERGS

SAMLADE VERK

utges av Stockholms universitet och Norstedts Förlag med stöd av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och statens kulturråd. Förutom alla de kända verken – romaner, noveller, dramer och dikter – kommer denna upplaga också att omfatta hans journalistik, hans vetenskapliga författarskap och allt det som funnits gömt i svåråtkomliga publikationer och sådant som tidigare varit otryckt. Nationalupplagan är sålunda avsedd att bli den kompletta och definitiva editionen av vår störste författares verk.

Denna upplaga baserar sig på en grundlig genomgång av Strindbergs manuskript och originalupplagorna samt andra upplagor som Strindberg själv auktoriserade, varvid många felaktigheter i tidigare upplagor har rättats till. För första gången framträder här hela Strindbergs författarskap i oförvanskat skick. Till varje del hör ordförklaringar och en presentation av verkets tillkomst och mottagande.

P. BROADY

anbetter

August Strindbergs Samlade Verk

Nationalupplaga

SVARTA FANOR

August Strindbergs Samlade Verk

· 57 ·

SVARTA FANOR

SEDESKILDRINGAR FRÅN SEKELSKIFTET

*Texten redigerad och kommenterad av
Rune Helleday*

NORSTEDTS

*Denna nationalupplaga
av August Strindbergs Samlade Verk utges
av Stockholms universitet genom dess litteraturvetenskapliga institution med
stöd av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och Statens kulturråd.
Ansvaret för utgivningen ligger hos en av Stockholms universitet, Humanistisk-
samhällsvetenskapliga forskningsrådet och Statens kulturråd tillsatt ledningsgrupp
och en av denna utsedd redaktionskommitté.*

*Upplagan består av textvolymen med kommentarer och separata kommentarvolymen;
den kompletteras av bearbetningar – konkordans, ordindex och kumulerad ordlista – som
framställs och successivt uppdateras vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs
universitet. Institutionen för numerisk analys och datalogi vid Kungl. Tekniska
Högskolan i Stockholm har framställt tryckfärdigt original till vol. 57 med hjälp av
kodning enligt den internationella standarden SGML.
Materialet är tillgängligt i digital form för forskningsändamål.*

Redaktionskommitté

*Magnus Röhl (ordförande), Bo Bennich-Björkman,
Margareta Brundin (adj.), Lars Dahlbäck, Gunnel Engwall, Sigurd Fries,
Rune Helleday (adj.), Olle Josephson, Björn Meidal, Bo Ralph (adj.), Hans Sandberg
(bitr. huvudredaktör), James Spens (bitr. huvudredaktör), Carin Östman*

*Huvudredaktör
Lars Dahlbäck*

*© Stockholms universitet
Stockholm 1995*

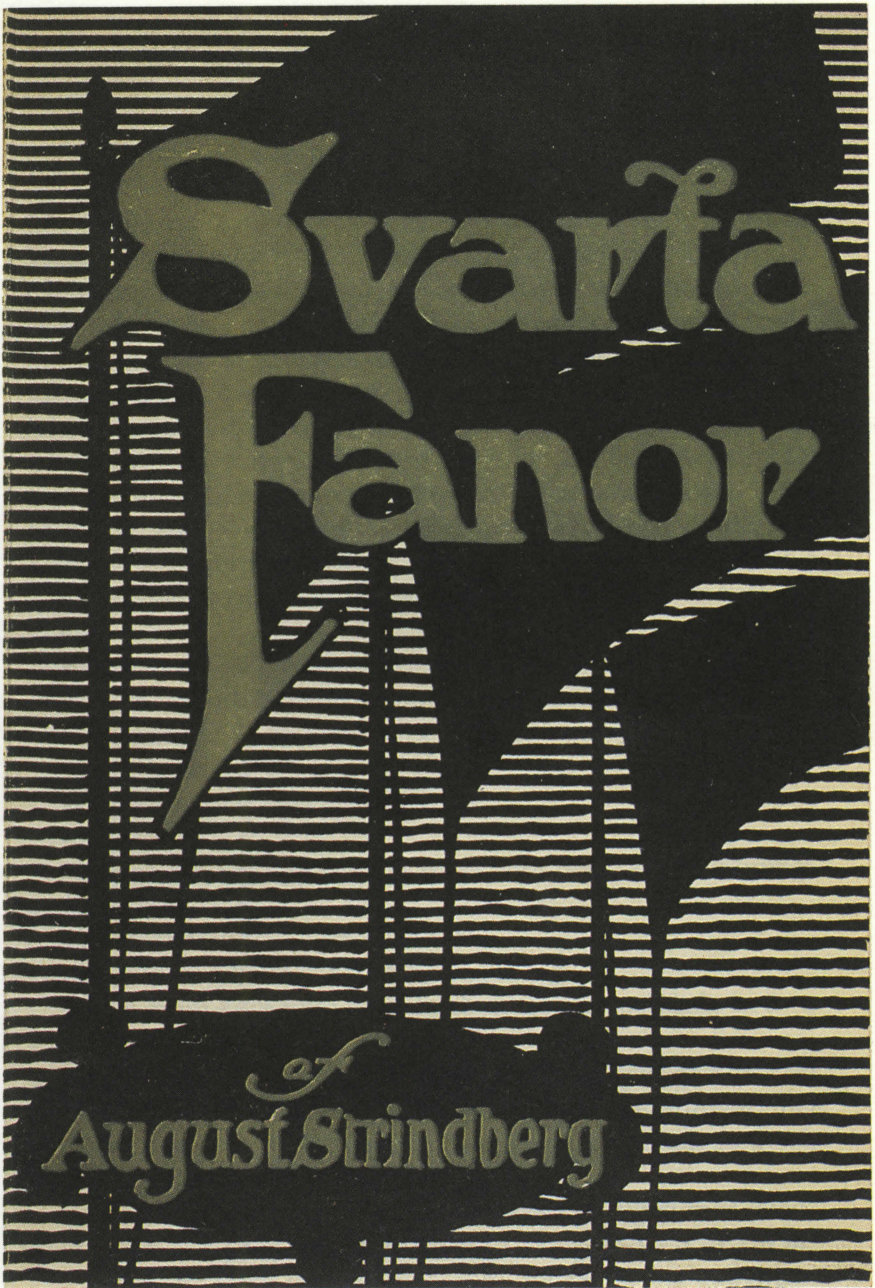
*Formgivning av Karl-Erik Forsberg
Printed in Sweden by Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala 1995
ISBN 91-1-921112-0*

l
råd.
sk-
upp

mer;
a - som
teborgs
ska
p av

ndberg

*På föregående sida återges omslagsbilden till den nya upplagan av Svarta Fanor
1910.*

Kap. I.

Det skulle bli Spökbiné hos Prof. Stenkåhl, men bara andra klassens uppbåd, ty kraschanerna hade ryckt ut där dagen förut. Châteauginerna voro utdruckna och vaktmästarn satte fram de vita, som förlorat etiketten i islåren; rödvinet slogs på karaffinerna och Balchampagnen isades ner i en köldblandning av snö, salpeter och koksalt. Det var enkelt men lysande, när gästerna började samlas. De stodo i trappan med klockan i hand för att icke komma för tidigt, och framför allt för att slippa konversera före dinén. Man levde i en praktisk nationalekonomisk tid och man ville icke slösa med samtalen. Som man icke kände sina blivande bordsgrannar måste man iakttaga stor försiktighet i valet av ämnen och akta sig att icke säga samma kvickheter åt samma person.

Författaren Falkenström anlände och fann sin vän bokhandlaren Kilo stående med kronometern i vänstra handen.

- Är ligan också bjuden? frågade han.
- Nej, det är bara fronden.
- Är det unga damer med?
- Några!

Falkenström tog upp sin blykam och for över de gråa tinningarne.

- Är rostbiffen lös- eller hårdstekt?
- Den är nog hård och kanske något seg.

Falkenström kom fram med en choklad-dosa och lade in övre gommen med de åtta tänderna.

- Det är eget med den här dosan, sade han; jag gick in i en butik för att köpa en lämplig dosa att ha på bjudningar. Jag ville naturligtvis inte säga vad den skulle vara till, utan stod och letade i diskmontren.

Butikägaren som var tankeläsare avbröt plötsligen mitt letande:

- Herrn ska ta en tom choklad-dosa, för så har jag gjort; den

passar precis, är platt och skrymmer icke i byxfickan.

– Det var en hund att vara skarptänkt, svarade jag, tackade för rådet och ville gå.

– Eljes brukar man pastiljdosor, fortfor han, och när man vänder ryggen till, ser det ut som man tog en pastilj eller lade in en pris snus, men man får noga se sig för att inga trymårer finnas i rummet.

– Jag tackade ännu en gång för de värdefulla upplysningarne och gick! – Blir det hetsning i kväll, tror du?

– Ja det blir det väl! En spökdiné utan hetsning är ju intet, svarade Förlagsbokhandlaren Kilo.

– Vad kommer det för folk då?

– Mister Anjala skall hetsa Wyberg, för Kalevala; fröken Paj skall hetsa dig för Thilda K.; Popoffski skall hetsa för Aspasia. Sen är ordet fritt. Greve Max skall läsa efter maten en Platonsk dialog om järtecken, och fröken Aalesund skall sjunga tjugusex Griegare.

– Det blir muntert det där! – Men jag hoppas doktor Borg kommer!

– Ja han kommer, men han har svurit inte säga ett ord. Han är fruktansvärd när han talar, men han är rysligast när han tiger.

Nu hördes porten slå, och gästerna som stått utposterade på alla fyra trappgångarne satte sig i rörelse på halvtroppar slingrande sig uppåt i trappskruven och in genom tamburdörren.

Salongen mottog de främmande som alla kände varandra. De tryckte händerna, visade tänder; och damerna kastade sig till varandras bröst. Husets lilla styvdotter välkomnade och frågade om de torkat av sig på fötterna. Hon var den enda som talade, alla andra låtsades säga något som icke hördes, och svarade på frågor som ingen gjort. Man gick omkring och såg på väggarnes tavlor, och när någon uttryckte sin okunnighet om originalet, svarade hela kören på en gång. Det var alltid en Murillo som räddade situationen och blev åskledaren för de starka oväder som här samlats. Man knådade motivet så länge det höll, sedan övergick man till ramen, och när den var utagerad tog målaren Wyberg fatt i spännramen, ty han fruktade att någon skulle gripa ämnet och tala om pågående tavelutställning, vilken var livsfarlig att röra vid.

Middagen började klockan sju, för då blev man av med gästerna i god tid. Innan soppan kom fram, blev ju tyst som vanligt och sexton högerhänder syntes rulla brödkulor, så att bordet liknade en ebbstrand med krälände krabbor. Så kom soppan och nu såg man sexton kranier ligga framstupa, de flesta verkligen dolikocefala, några svarta, andra bruna, några vita och bara som badandes bakdelar. Alla soppätarne tycktes spegla sig i de djupa tallrikarne, eller dölja sina ansikten för att slippa visa själsspeglarne, eller göra tysta böner på varandras ofärd, ty de voro alla fiender och hade endast kommit hit därför att de icke vågade utebli. Prof. Stenkåhl var nämligen en tongivande salong, där man lanserade och störtade, där man kunde bli storhet och där man kunde förlora sin storhet.

Nu var soppan slut och sörplandet efterträddes av en hemsk tystnad, då krabborna återigen kröpo fram och knådade deg, än till små runda kulor lika dem man sätter på mörtkrok, än utkavlade långa spolar som man mäskar med. Då lyfte prof. Stenkåhl sitt maderaglas och hälsade gästerna välkomna till bords. Alla händer grepo om glasen, krampaktigt som drunknandes och så blev det tyst igen. Prof. Stenkåhl måste bryta tystnaden och försökte en hetsning.

– Nåå Anjala, började han, hur han I det i Pojola nu?

Mister Anjala ville nog ge luft åt sin sorg över sitt lands förlorade frihet, men ryssen Popoffski satt där, beredd att avslöja den falska martyren. Han svarade därför undvikande. Men då tog professorn och kastade ut en krok åt ryssen.

– Popoffski, sade han, känner du 1789 års regeringsform?

Här väntade han en explosion från Doktor Borg, något rafflande som skulle sätta liv i konversationen, men doktorn teg, och lagade en köldblandning inom sig, vilken verkade utåt lamslående kvävande.

Popoffski som var uppfostrad, och visste att man vid ett bord skulle undvika kroggräl, lyfte bara sitt glas och bad att få dricka med finnen:

– Skål Anjala! sade han.

Men Mister Anjala lät sitt glas stå, och lade för sig av fisken.

Nu blev bordet som i Tysta Skolan. Man nickade och drack, och drack och nickade, riktigt kinesiskt.

Doktor Borg utmanades nu till hetsning, men han svarade med sin köldblandning, så att gästernas käkar stelnade av frost, och ingen kunde äta med aptit.

Vid steken började dock vinerna verka och två och två mumlade tillsammans. Det lät som på en begravning.

Revisor K. satt försjunken och beundrade sin hustru, den stora författarinnan; han beundrade allt vad hon sade, men hon frågade mest efter adresser. Och nu satt hon bredvid Lilla Zachris, som kunde allas adresser.

– Nå, frågade hon Zachris, ni har kommit ut på tyska; vem är det som översätter er? Är det bra gjort?

Den sista frågan var endast pro forma, och Zachris som lade an på Thilda för att få råka den store skådespelaren i hennes salong, svarade bara på den första frågan:

– Jo, det är fru Mager!

– Åhnej, är det hon. (Fru Thilda låtsades känna henne.) Var är det hon *nu* bor?

– Hon bor i Seelendorf utanför Berlin.

– Hon måste ha flyttat då. Jaså i . . . hur var det ni sa?

– I Seelendorf. (Tag du fru Mager, tänkte han, jag har redan en bättre översättare, som du inte får lukta på.)

– Seelendorf? Med två e?

– Med två e!

Fru Thilda skrev upp i sitt minne, så att man såg på ögonlocken hur den tänkta blyertspennan arbetade.

Revisorn njöt av sin hustrus framgång i andanom, ty han förstod att hon skulle ut på tyska och då måste hon stuka alla de här författarne som han ringaktade. Han bad därför att få dricka med Zachris och tackade honom för visat intresse.

Doktor Borg, som satt invid, mumlade nu till Falkenström:

– Den dag Thilda kommer att mörda sin revisor, skall du se . . .

– Mörda?

– Ja här sitter vi bland mördare och tjuvar. De stjäla varandras tankar, varandras adresser, varandras vänner och varandras personer. Thilda K. är en äregirig som utom ett författarnamn även åtrår ett nytt lysande gifte; och för det skyr hon inga medel. Hon spar på sin skönhet genom att hålla mannen i celibat, men

den dag hon vill slänga honom, så anklagar hon honom för impotens; alla ungherrarne vittna med, det vill säga vittna att hon sagt det eller antytt det, och hon har veto. Då skär han halsen av sig. Zachris är den första att vittna falskt, för han är buger.

Falkenström mumlade till svar:

– Ja du har rätt, vi sitter i en mördarkula. Du vet att Aspasia, den tid hon samlade män, också insamlade greve Max. Hon gick själv och skröt med det. Men när han övergav henne, så tog hon tillbaka, och gjorde Max till lögnare, så att han måste fly ur staden. Sedan har hon sökt mörda honom i tidningarna genom sina älskare som skriva, och nu har Stenkåhl placerat dem bredvid varandra, mörderskan och offret. Det är smakfullt, i synnerhet som Aspasia sökt genom nya lögner förstöra Max' förlovning. Det finns ju tider av förfall, men något så genomruttet som den här *fronden* har väl aldrig existerat. Där sitter fröken Paj som älskar unga kvinnor och söker genom redaktör Holgers Marta få insmugglad en lömsk bit i tidningen emot dig. Alla som sitta vid detta bord äro fiender som avundas och hata varandra, men de skulle icke hållas ihop om de icke fruktade *ligans* nya rustningar. – Där sitter Zachris' Jenny och förgiftar Professor Kalkbrenner; hon lägger an på honom, som du ser med sina kåta ögon och sina nästoner; där sitter Nyrax och smiter med Kalkbrenners fru för att få akademiens anslag åt den ovärdigaste. Ja, dessa äregirighetens galärslavar som äro hopsmidde av intresset, som endast söka att få ett namn på *din* bekostnad och sedan trampa ner dig.

Prof. Stenkåhl som misslyckats i hetsningarna tappade intresset; och som han själv icke ville bli komprometterad, sade han ingenting utan hälsade endast med glaset en gäst då och då. Gästen svarade med glaset alldeles som vaktpost på avlösning. Men prof'en kunde inte dricka utan blev nervös, och man såg på honom att han önskade en lucka på golvet genom vilken bord och gäster måtte försvinna. Slutligen kunde han inte återhålla en gäspning; och ett väldigt gap med gyllene frukter av kadmium- och guldplomber öppnade sig som en sängalkov med väggmålningar. Med sin suggestiva makt som van föreläsare fick han auditoriet att följa exemplet en och en; och alldenstund

åhörarne ätit middag hemma klockan tre och det gavs tio rätter mat, började nu vid sjätte rätten en fullständig tortyr. Man vågade icke mankeras en rätt, och Mister Anjala som satt bredvid värdinnan måste mottaga en järpe och tre ostron av hennes egen hand. Han önskade i detta ögonblick han kunde trolla och låta fågeln och molluskerna försvinna i västens uppslag, men han kunde icke fastän han tillhörde den trollkunniga nationen. Han såg endast döden genom blodslag framför sig, och han ville icke dö i sin ungdom för en järpes skull, därför sökte han rädda sig med en galghumoristisk manöver. Med dödens fasa målad i ansiktet vände han sig till värdinnan.

– Min nådiga, vill ni ovillkorligen se mig dö för edra fötter, så . . . Tycker ni om dödsfall vid matbord?

Värdinnan förstod inte Kalevalas språk, och lika litet njöt hon av humor, som hon dessutom var upptagen med jungfrun rörande varma tallrikar till sparrisen och höll *ett* öga på denna, det andra på sin man, improviserade hon ett rudimentärt tredje öga på nässpetsen och kastade med detta en blick på Anjala och svarade ett yxskaftsvar så här:

– Ja, och med Fru Ärtberg i titelrollen, det blir femtio gånger i rad . . .

Mister Anjala var lycklig att komma från järpen, och tacksam mot Fru Ärtberg, som han icke tålde utgöt han sig i en flod av sympatier alltunder det han förvandlade järpen till en haché, gömmande benen under skinnet, och skinnet under benen, så att tallriken verkligen såg ut som när man ätit en järpe. Ostronen begrov han under kökkenmöddingen och satte några brödkanter som bautastenar på ättehögen.

Vid sjunde rätten som utgjordes av jättesparris, lutade sig återigen sexton kranier över tallrikarne, men när de tjocka rot-skotten skulle stripas, och herrarne fruktade få smör i skägget, »höllo de upp» mustascherna och visade tänderna som arga djur, samtidigt med att ögonen stirrade omkring för att se efter om någon observerade hur de liknade hundar med ett ben i munnen.

Vid åttonde rätten, en lätt hummerpastej med gåslever hade sällskapet upphört tala. Endast fåniga ansikten stirrade förtvivlade efter vinglasen, och ju mer de drucko dess fånigare blevo

de. Dödystnad och fånighet härskade i salen. Doktor Borg stack ut ett rev i västens spänntampar och Aspasia började knäppa opp järnlivet. Aspasia gick nämligen med rustning och lockade män i sin järnfamn alldeles som det tortyr-redskap vilket kallas die Eiserne Jungfrau.

Zachris' Jenny var dödfull, men när hon ville säga något oanständigt isades hon ner till tystnad av den förfärlige Doktor Borgs köldblandning.

Greve Max däremot, som fått en ringa obemärkt plats bredvid Revisor K., men i minnet förväxlat honom med Matematikern K., underhöll av artighet sin granne med matematik. Herr K., som trodde att greven var matematiker svarade matematik fastän han ingen kunde. Som nu ingen kunde matematik, så trampades här en surkål, som med stigande vinrus blev båda så onjutbar, att de ansågo varandra vara humbugar, i synnerhet som misstaget icke röjdes förrän dagen efter. Det inslagna ruset, vilket vid bourgognen blev olidligt då det icke fick utbrott, verkade nu svetttdrivande, och pannorna voro beslagna med droppar som kalla vattkaraffiner. Hela salen luktade svett och under damernas armar bröto fuktfläckar fram, bildande sjökort och landkartor.

Falkenström som kunde trolla bort maträtter mitt på tallriken och fått en teknik i att svälja hela stycken med några kalkonrörelser på strupen, bävade dock när frukterna kommo, ty att svälja ett helt äpple det vågade han icke. Att »göra ett klaverutdrag» han kallade mitt i en salong under en svängning på klacken, det var han i stånd till, men att »betsla på» vid bordet, det var omöjligt. Han letade visserligen ett ögonblick efter choklad-dosan, men åtrade sig, tog äpplet och nötterna, lade dem i bröstfickan och sade:

- Det här ska' jag gömma hem till barnen.
- Är Herr Falkenström gift? frågade Zachris' Jenny.
- Ja, ibland, svarade Falkenström.

Jenny kunde inte hålla sig, utan exploderade i ett fyllfin.

Den förtvivlade prof'en som tuggat torrt och vänt ut vitan på ögonen, passade på:

- Vad var det för roligt den här Falkenström sa'? Säg, få vi höra.

Han var så angelägen få någon till tala att han hellre riskerade en oanständighet.

– Kvickheter kan inte upprepas, svarade Falkenström.

I den stupida stämning som behärskade sällskapet verkade ordet kvickhet som en raket.

– Åh, säg den! Söta snälla! Säg den! Herr Falkenström! Åh!
– Åh – Åh – Söta, goa! – Åh!

Falkenström måste ju göra ett slut på't, men som han icke kunde förmå sig till en upprepning, så lossade han av en ny:

– Jo, jag sa': att mina hustrur brukade alltid tycka mest om mig, när jag var lite' Fylax.

Ingen log, fastän alla visste han varit gift tre gånger; uttrycket var exakt, men: tre skilsmässor, tre tragedier. De flesta hade också haft trassel, och minnena, som väcktes verkade beklämmande. Hakorna böjdes mot bröstet och hjässorna stodo i stöt-vinkel uppåt, såsom om man böjde sig färdig att mottaga ödets slag, uppifrån. Ordet fylax hade också skorrat i salen där man druckit champagne och bourgogne, men det hade även avslöjat den underjäst som låg på botten av alla dessa överjästa fat, färdiga att springa i luften; det ordet hade lyftat litet på maskerna, och haft samma effekt som om värden skulle lyftat sitt glas och tilltalat gästerna så här:

– Gaska opp er gromar!

Erinrade för övrigt om Doktor Borgs kuttersignal till sina bordsgäster vid en herrmiddag, när han lyfte supen:

– Kast loss! eller förenklat: Loss!

AUGUST STRINDBERG

SVARTA FANOR

AUGUST STRINDBERG

SVARTA FANOR

NORSTEDTS

NATIONALUPPLAGAN
AV
AUGUST STRINDBERGS
SAMLADE VERK

Svarta Fanor som Strindberg författade 1904 är antagligen den mest uppmärksammade nyckelromanen i den svenska litteraturen. När den utgavs 1907 gav den upphov till en av de skandaler som kantade hans bana. Strindberg tvekade in i det sista om »boken var ett brott och borde inställas» och erkände inför sig själv att det var »en fasans bok». När han författade romanen kände han sig kallad av Den Högste att i renande syfte avslöja »ett ruttet tidevarv med dess usla fanbärare». Strindberg faller i romanen den moraliska domen över det kulturella livet i Stockholm vid sekelskiftet – de karikatyriska porträtten av Zachris (författaren Gustaf af Geijerstam), Hanna Paj (författarinnan Ellen Key), professor Stenkåhl (litteraturprofessorn Karl Warburg) osv. skall utgöra varnande exempel på gudlösa människor som kommit på avvägar – men som kontrast till dessa tecknar han också en rad själsfina gestalter som tar avstånd från de »Svarta fanorna».

Utgåvan i Samlade Verk bygger på omfattande primärforskning. Den utförliga kommentaren redogör bl. a. för den personhistoriska bakgrunden till porträtten i *Svarta Fanor* och för hur Strindberg monterade in essäer som han hade författat tidigare i den egentliga romanen. Ord-förklaringarna ger läsarna möjlighet att tränga in i alla element i den djupt personliga, svart-vita romanvärld som Strindberg skapat.

NORSTEDTS

ISBN 91-1-921112-0

AUGUST STRINDBERG

SVARTA FANOR